

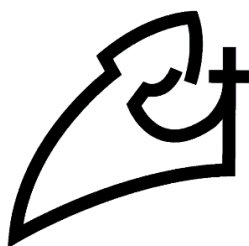
Sluttrapport
3-årig forstudie
NASJONALJUBILEET 2030
NORGE I TUSEN ÅR

2016 - 2018

Stiklestad Nasjonale Kultursenter

Innhold

Innledning	3
Gjennomført aktivitet i forstudien	4
Fase 1: Plattform og konseptutarbeidelse.	
Fase 2: Presentasjon for eksterne aktører, innhenting av respons.	
Fase 3: Bearbeiding av konsept opp mot tilbakemelding eksterne aktører.	
Fase 4: Bearbeiding av konsept med utgangspunkt i svar på finansieringssøknad.	
Videre arbeid	
Anbefalt grunnlag for Nasjonaljubileet 2030	8
Hvorfor feire et nasjonaljubileum i 2030?	
Hovedmål for <i>NASJONALJUBILEET 2030 – NORGE I TUSEN ÅR</i>	
Gjennomgående perspektiv for <i>NASJONALJUBILEET 2030 – NORGE I TUSEN ÅR</i>	
Realisering av <i>NASJONALJUBILEET 2030 – NORGE I TUSEN ÅR</i>	
Mulig innhold i jubileumsfeiringen	12
A) Forberedelse av jubileumsåret 2030, samarbeid ulike jubileums-steder	
B) Felleskirkelig satsing	
C) Nasjonale satsinger innenfor forskning, formidling og dialog	
D) Nasjonal jubileumsorganisasjon og jubileumsåret 2030	
E) Mangfold av lokale, regionale, nasjonale og internasjonale prosjekt	
Avsluttende kommentar, måloppnåelse	19
Vedlegg	20
Vedlegg 1 : Innst 14 S (2018-2019) fra Familie- og kulturkomiteen s.70	
Vedlegg 2 : Innst 14 S (2015-2016) fra Familie- og kulturkomiteen	
Vedlegg 3 : Statsbudsjettet 2017 Prop. 1 S, 47	
Vedlegg 4 : Stortingsmelding 25 (2016-2017) «Humaniora i Norge», s 44.	
Vedlegg 5 : Samarbeidsavtale 2019, SNK og Olavsdagene i Sarpsborg	
Vedlegg 6 : Programidéer jubileumsåret 2030	

Innledning

I 2030 står Norge overfor et nasjonaljubileum og Stiklestad Nasjonale Kultursenter (SNK) har et særskilt ansvar i forberedelsen av jubileet. Dette slås fast i to merknader fra Familie- og kulturkomiteen, Innst 14 S (2015 – 2016) og (2018-2019) samt i Statsbudsjettet for 2017 (Vedlegg 1, 2 og 3).

Forstudien Nasjonaljubileet 2030 ble etablert av styret i SNK i 2016. Formålet med forstudien var å utarbeide plattform og konsept for nasjonaljubileet 2030 og skape samarbeidsrelasjoner for å kunne realisere satsingen. Forstudien er delt i 4 faser med eget delmål for hver fase. Forstudien er finansiert av Trøndelag fylkeskommune, Verdal kommune og SNK.

Arbeidet er gjennomført i tett samarbeid med Samhandlingsgruppen Stiklestad – Nidaros, som foruten SNK består av Nidaros Biskop, Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider og Olavsfestdagene i Trondheim. I tillegg er arbeidet diskutert i en nasjonal samhandlingsgruppe hvor følgende aktører har deltatt: Olavsdagene i Sarpsborg med Østfold fylkeskommune, Hundorp 2021 med Sør Fron kommune og Oppland fylkeskommune, Olsok i Tolga med Hedmark fylkeskommune, «Tore Hunds rike» med Sør Troms regionråd, Harstad kommune og Troms fylkeskommune, Moster 2024 med Moster Amfi- og Kyrkjehistoriske senter, Bømlo kommune og Hordaland fylkeskommune, Gulating med Sogn og Fjordane fylkeskommune, Eidsivating med Akershus fylkeskommune, Valldal med Nordal kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune, Oslo kommune, Vestfold fylkeskommune, Rogaland fylkeskommune, Nordland fylkeskommune, Verdal kommune, Frostating med Frosta kommune, Trondheim kommune og Trøndelag fylkeskommune.

Sluttrapporten er en oppsummering av de innholdsmessige refleksjoner som er gjennomført i løpet av den 3-årige forstudien og er et uttrykk for den faglige og verdimeslige plattform som man anbefaler at jubileet bygger sitt videre arbeid på. Den administrative og økonomiske rapportering for arbeidet er oppsummert i egen *Administrativ sluttrapport Forstudie Nasjonaljubileet 2030*.

Vi takker for gode bidrag, entusiasme og vilje til samarbeid.

Februar 2019

Stiklestad Nasjonale Kultursenter

Borghild Lundebø, prosjektleder 2030

Snorres kongesagaer har vært en av de sentrale kildene til kunnskap om Olav Haraldsson og hans tid. Illustrasjonene i boken er ikoniske. Her ser vi fra venstre «Bondehæren», «Kong Olavs fall» og «Torgils og Grim fører Olavs lik bort» av Halfdan Egedius

Gjennomført aktivitet i forstudien

Fase 1: Plattform og konseptutarbeidelse.

Varighet: mai 2016 – juli 2017.

Målet for fase 1 var å utvikle ambisjon, faglig plattform og arbeidsplan for jubileumssatsingen. Grunnlaget for jubileet skulle ha bred forankring i SNK-organisasjonen.

I denne fasen ble det i hovedsak arbeidet internt i SNK med å utvikle forslag til en faglig plattform og ambisjon for nasjonaljubileet. Forslaget ble grundig drøftet både med ansatte, styre og eiere. Det ble gjennomført workshop med ekstern kompetanse fra BDO og Extenso på planlegging og gjennomføring av store internasjonale satsinger. Det ble også innhentet erfaringer fra lignende arrangement slik som Grunnlovsjubileet 1814 -2014, 1905 -2005-jubileet, Trondheims byjubileum i 1997 og Ungdoms-OL 2016.

Regionalt ble det etablert en samhandlingsgruppe med kjerneaktørene i aksene Stiklestad – Nidaros; olavsarvens brennpunkt. Videre deltok SNK med 2030-perspektiv inn i visjonsprosessen for det nye Trøndelag fylkeskommune.

På nasjonalt nivå ble det holdt møte med Stortingspresidenten og med ledelsen i Den norske kirke. DNK ønsket å involveres videre i arbeidet.

Videre ble det på initiativ fra Oppland og Hordaland fylkeskommune gjennomført et møte om mulig samarbeid med flere steder som planlegger jubileumsår i forkant av 2030. Dette dreide seg i første omgang om Hundorp i 2021, Moster 2024 og Trondenes - Bjarkøy 2023. Med utgangspunkt i sakens nasjonale betydning, ønsket imidlertid fylkeskultursjefene i Oppland, Hordaland og Trøndelag at SNK også skulle utforme en masterplan som kunne involvere alle landets fylkeskommuner i en større nasjonal og felles satsing fram mot Nasjonaljubileet 2030.

I tillegg til det fylkeskommunale samarbeidet ble det gjort henvendelser til sentrale forsknings- og formidlingsaktører for å undersøke interessen for samarbeid knyttet til nasjonaljubileet 2030.

I merknad i statsbudsjettet for 2017 slås det fast at 2030 er et nasjonaljubileum og at SNK har et særskilt ansvar for forberedelse av jubileet. Med utgangspunkt i dette ble det søkt om midler til arbeid med nasjonaljubileet 2030 i SNK's KUD-søknad for 2018.

Både i olavskirker og andre kirker finnes det framstillinger av Olav den hellige. Det fins ikke sikre tall for hvor mange det har vært opprinnelig eller hvor mye som er bevart, men anslag på bortimot 600 bevarte treskulpturer bare i Norge og Sverige kan antyde omfanget, det kan også ca. 120 kalkmalerier i Sverige og Danmark.

Fase 2: Presentasjon av plattform og konsept for eksterne aktører, innhenting av respons.

Varighet: juli 2017 – desember 2017.

Målet for fase 2 var å presentere SNK's ambisjon og forslag til faglige plattform for jubileet både for lokale, regionale og nasjonale aktører. Hensikten har vært todelt: 1) å etablere samarbeidsrelasjoner og 2) å innhente respons og innspill for innarbeidelse i neste fase.

I denne fasen ble forslag til faglig plattform for Nasjonaljubileet 2030 og masterplan for en flerårig jubileumssatsing fra 2020 til 2030, presentert til et bredt utvalg av interessenter lokalt, regionalt og nasjonalt. Planene skapte stort engasjement og mange aktører uttrykte interesse for å være med inn i et jubileumssamarbeid.

Lokalt:

Det ble etablert forstudie knyttet til stedlig utvikling på Stiklestad som arena for Nasjonaljubileet 2030. Planstrategi 2017 - 2020 i Verdal kommune vedtok etablering av langsiktig og sektorovergripende «Temaplan 2030».

Regionalt:

Samhandlingsgruppen Stiklestad – Nidaros fortsatte samarbeidet om en felles satsing mot 2030. SNK initierte *Forstudie Kulturminneløyper Trøndelag* som et grunnlag for samhandling fram mot nasjonaljubileet 2030 blant alle trønderske kommuner og museer.

Nasjonalt:

Det ble holdt møte med ledelsen i Den norske kirke i fellesskap med Den katolske kirkens nasjonale ledelse. Det var enighet om jubileets viktighet og verdien av en felleskirkelig satsing.

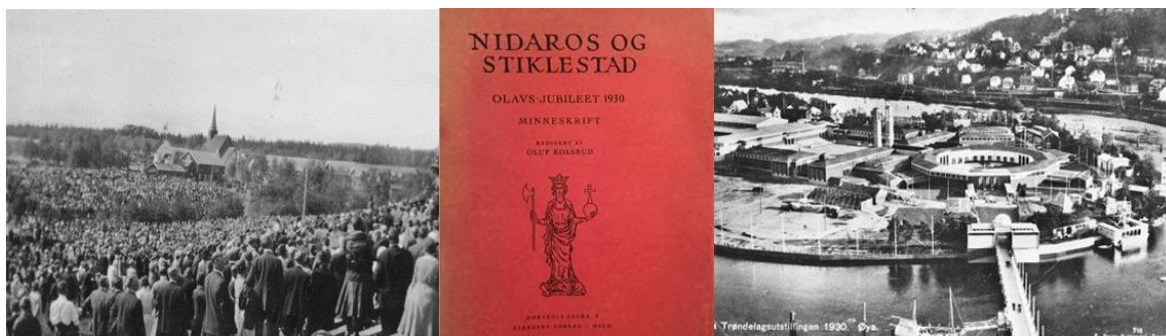
Jubileumsplanene ble presentert for administrasjonen i Sametinget.

Det ble etablert dialog med den kulturelle skolesekken og Kulturtanken, som ønsket at barn og unge i Norge skulle få et eierskap til og utbytte av jubileet.

I samarbeid med Nasjonalt og regionalt pilegrimssenter ble det sendt søknad om interregmidler for utvikling av en olavsdatabase.

Forankringsarbeidet opp mot sentrale kunnskapsinstitusjoner fortsatte.

I oktober 2017 ble det klart at staten ikke hadde bevilget midler til arbeid med Nasjonaljubileet 2030 i statsbudsjettet for 2018. Parallelt med videre planlegging ble det derfor iverksatt interne prosesser som vurderte kritiske faktorer ved det foreslåtte jubileumskonseptet og muligheter for alternative jubileumsgrep.

I 1930 feiret man 900-års jubileet for slaget på Stiklestad med et «Olavsjubileum». Bildet til venstre viser friluftsgudstjeneste på Stiklestad olsokdagen med 40.000 mennesker tilstede. Bildet til høyre viser Trøndelagsutstilling på Øya i Trondheim, etablert i forbindelse med jubileet. I midten; minneskriftet som oppsummerte årets hendelser.

Fase 3: Bearbeiding av konsept etter tilbakemelding fra eksterne samarbeidspartnere.

Varighet: januar 2018 – juli 2018.

Målet for fase 3 var å utvikle et målbilde og en gjennomføringsmodell for jubileumssatsingen med potensiale for medvirkning og finansiering både lokalt, regionalt og nasjonalt.

Med utgangspunkt i innspill fra de ulike interessenter ble konsept og planer bearbeidet. Dette resulterte i et forslag om et flerårig og nasjonalt ambulerende jubileumsløp fra 2020 til 2030 hvor hvert år har et eget tema og fokusregion. Forslaget innebar også opprettelse av en 10-årig basisorganisasjon for å ivareta nasjonal overbygning, koordinering og framdrift i perioden. Etter avtale med kulturdepartementet ble det oversendt en ekstraordinær søknad om støtte til opprettelse av en slik basisorganisasjon. Samhandlingsgruppen Stiklestad – Nidaros gjennomførte et møte med kulturdepartementet for å utdype søknaden. Med utgangspunkt i tilbakemeldingene fra møtet ble den ekstraordinære søknaden revidert. I tillegg ble det utarbeidet et verdimeessig fundament for satsingen.

Trondheim kommune fremmet ønske om å søke om europeisk kulturhovedstadstatus med 2030 som utgangspunkt. Det ble avholdt flere møter for å sikre koordinering mellom Nasjonaljubileet 2030 og Europeisk kulturhovedstad.

Fase 4: Bearbeiding av konsept med utgangspunkt i svar på finansieringssøknad

Varighet: juli 2018 – desember 2018.

Målet for fase 4 var å avklare vilje til lokal, regional og nasjonal medvirkning og finansiering, og ut fra dette planlegge veien videre for arbeidet med Nasjonaljubileet 2030.

Fokus i denne fasen var oppfølging av KUD-søknaden og avklaring av vilje til regional og lokal medvirkning. I oktober ble det klart at Kulturdepartementet ikke innvilget midler til etablering av den foreslåtte basisorganisasjonen. Som en konsekvens gikk man i gang med en bearbeiding av jubileumsgrepet. Målet var å redusere omfanget av satsingen men samtidig ta vare på grunnforståelsen, refleksjoner fra prosessen og samarbeidsviljen som hadde blitt etablert i løpet av forstudien. Sluttrapporten forsøker å svare på dette og er på denne måten et forslag til grunnlagstenkning og realisering som man anbefaler at jubileet bygger videre på.

I desember avga Familie- og kulturkomiteen en enstemmig komitemerknad, (vedlegg 1) hvor man understreker viktigheten av jubileet og hvor man ber regjeringen gå i dialog med SNK og komme tilbake til Stortinget med aktuelle forslag til hvordan jubileet bør forberedes.

Ifølge Snorre holdt Olav natterast på gården Sul når han gikk med kongshæren mot Stiklestad i 1030. Ved Olavskilden i Sul er det reist en bauta med inskripsjonen: «Eg tenkjer vist bonde, at Gud vil gjera denne skaden god att, og at åkeren stend betre om ei veke.»

Videre arbeid

SNK har vedtatt å opprette en styringsgruppe for strategisk utvikling av Nasjonaljubileet 2030. Nidaros biskop, Nidaros domkirkes restaureringsarbeider, Olavsfestdagene i Trondheim, Verdal kommune, Trondheim kommune og Trøndelag fylkeskommune er invitert inn i styringsgruppen. Styreleder i SNK leder gruppen. Styringsgruppens mandat er å utvikle et grunnlag for jubileet og legge dette fram for styret i SNK til behandling. Arbeidet søkes finansiert av deltakerne.

Styret i SNK har også bedt om at det arbeides for å etablere et nasjonalt samarbeidsnettverk frem mot 2030. Dette arbeidet vil søkes finansiert gjennom nasjonale midler.

Olavsarven har en internasjonal utbredelse og holdes fortsatt i hevd mange steder. Dette bildet er fra Olavsalteret i «San Carlo al Corso» i Roma. Olavsalteret ble innviet 1893 av pave Leo XIII. Den 16.oktober hvert år feirer «Venneforeningen for St.Olavsalteret i Roma» Olavs omvendelsesdag med økumenisk gudstjeneste og fagseminar.

Anbefalt grunnlag for Nasjonaljubileet 2030

Hvorfor feire et nasjonaljubileum i 2030?

1030 er et av de mest symbolsterke årstallene i norsk historie. Olav Haraldssons fall i slaget på Stiklestad og helgenkåringen i Nidaros året etter, fikk dyptgripende konsekvenser for det norske riket politisk, religiøst, rettsmessig og kulturelt. 1030 kan derfor beskrives som et vendepunkt og virkningshistorien utgjør en nasjonal og internasjonal arv som det norske samfunnet fortsatt bygger på. Et sterkt uttrykk for denne nasjonale betydningen finner vi i det norske riksvåpenet: Den norske løve holder Olavs øks, symbolet på kongens martyrdød. Nasjonaljubileet i 2030 er derfor en sak som angår hele landet og gir anledning til å feire at Norge har bestått som rike i tusen år.

Få skikkelser har vært så sentrale i norsk historie som Olav Haraldsson/Olav den hellige. Olav har vært det fremste symbolet for Norge, for landets sentralinstitusjoner og for den norske kulturen i snart tusen år. Det finnes også utallige spor etter helgenkongen både nasjonalt og internasjonalt: olavskirker, pilegrimsveier, olavskunst, olavskilder, sagn og myter, navn på blomster, gater, hus og institusjoner. Denne symbolkraften og kulturarven, ofte kalt olavsarven, er på ingen måte en statisk enhet. Den har alltid kombinert dype historiske røtter med samtidig samfunnsutvikling. I dag inkluderer den derfor kunnskap både om Olavs egen samtid og om hans fortsatt dynamiske virkningshistorie. Skikkelsen Olav tilbyr slik et unikt vindu inn til norgeshistoriens lange linjer og mange lag: en fortelling om hvordan Norge har utviklet seg som noe eget i samspill med resten av verden.

Nasjonaljubileet 2030 tar derfor utgangspunkt i en tusenårig historie uløselig knyttet til spørsmålet om hva Norge har vært, er og skal være.

Dette er bakgrunnen for at jubileet har fått følgende tittel:

NASJONALJUBILEET 2030 – NORGE I TUSEN ÅR

Olavs martyrkors i det norske riksvåpen og Den norske kirkes våpen

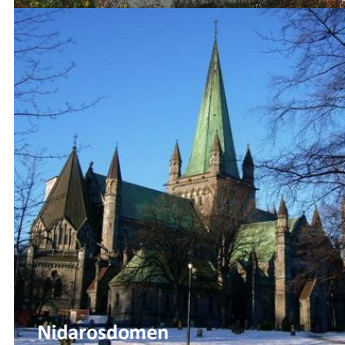
Olavsantemsalet, slagscenen

Stiklestad kirke

Olavsstøtta på Stiklestad

Nidarosdomen

Signing av kong Harald
Nidarosdomen 1991

Hovedmål for NASJONALJUBILEET 2030 – NORGE I TUSEN ÅR

Jubileumsmarkeringer, og spesielt de som er tilknyttet et nasjonalt perspektiv står alltid i fare for å fremstå ekskluderende, tilbakeskuende og mytedyrkende. Samtidig er et nasjonalt jubileum en unik mulighet til å sette søkelys på kompleksiteten som ligger både i nasjonsbegrepet og historien om Norge og til å involvere hele landet i en dialog om nasjon, samfunn og identitet. Et tusenårsjubileum gjør det naturlig å se seg tilbake, men forplikter også til å skue fremover. Nasjonaljubileet 2030 representerer en enestående anledning til å sette det norske samfunnet under lupen – til å diskutere Norge i en fortidig, samtidig og framtidig kontekst. Verdien av denne type refleksjon er allerede anerkjent i Stortingsmelding 25 (2016-2017) *Humaniora i Norge*.

Nasjonaljubileet 2030 foregår i et norsk samfunn i stor endring. Slike prosesser er krevende og skaper et forsterket behov for kunnskap, refleksjon, dialog og felles opplevelser. Hovedmålet for nasjonaljubileet er derfor å legge til rette for et kunnskapsbasert og inkluderende jubileum som underbygger **et livskraftig samfunn**. Med dette menes et samfunn med dype historiske røtter, i stadig utvikling, med blikket rettet fremover og kjennetegnet av aktivt medborgerskap.

Hovedmålet uttrykkes ved følgende ambisjoner:

- å skape en nasjonal jubileumsmarkering som er inkluderende og samtidsrelevant
- å bruke anledningen til å arbeide for et nasjonalt kunnskapsløft knyttet til spørsmålet om hva Norge har vært, hva Norge er og hva Norge skal/bør være.

En slik refleksjonsinngang krever tid. Det samme gjør ambisjonen om å inkludere hele Norge i jubileet. Derfor er prosessen fram til 2030 minst like viktig som selve jubileumsåret. Viktigheten av denne langsiktige og inkluderende tilnærmingen til jubileumsarbeidet fremheves i Familie- og kulturkomitéens merknad i Innst 14 S (2018-2019):

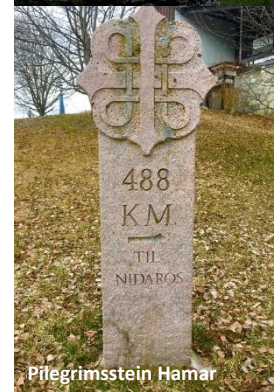
«.... Komiteen poengterer betydningen av at dette blir et samlet nasjonalt løft, at prosessen er inkluderende, og at utvikling av ny kunnskap mot 2030 er nødvendig....»

Olavsbylde 1100-tall
Fødselskirken i Betlehem

Krossen på Vetahaugen,
Moster

Pilgrimstein Hamar

Trondenes kirke

Den unge Olav
Sarpsborg 2016

Gjennomgående perspektiv for **NASJONALJUBILEET 2030 – NORGE I TUSEN ÅR**

Nasjonalsjubileet 2030 ønsker å løfte FELLESSKAP som et sentralt motiv. Et velfungerende demokrati kjennetegnes blant annet av rom for uenighet: et uenighetsfellesskap. Dette forutsetter en offentlig samtale som inviterer alle inn, og som både er åpen og åpnende. Nasjonalsjubileet 2030 er en god anledning å bygge opp om dette gjennom å invitere til Den store samtalen om Norge. Hvilke grunnpilarer er det norske samfunnet bygd på og hvilke skal bære det videre? En slik samtale kan ta utgangspunkt i følgende fire gjennomgående perspektiv:

IDENTITET

Hvem er vi? Hva skaper et selvbilde? Hvordan forstår og definerer vi oss selv i møte med andre? Hvordan oppstår en følelse av tilhørighet? Og forutsetter et fellesskap enhetlighet?

VERDIER

Den norske grunnloven slår fast at «Verdigrunnlaget skal vere den kristne og humanistiske arven vår», men verdier vil alltid utfordres, diskuteres og potensielt endres. Finnes det et verdigrunnlag som er ufravikelig?

ARV

Hvordan formes vi? Hva tar vi med oss fra fortiden og hva leverer vi videre? I hvilken grad preges vi av våre omgivelser og hvor mye velger vi selv?

FORNYELSE

Hvordan utvikles vi? Hvordan oppstår endring? Hvordan formes et samfunn i spenningen mellom tradisjon og fornyelse? Og hvor viktig er endring for et livskraftig samfunn?

Realisering *NASJONALJUBILEET 2030 – NORGE I TUSEN ÅR*

Realisering av de presenterte ambisjonene forutsetter et tett samarbeid mellom en rekke institusjoner, aktører og steder. Nasjonalt og internasjonalt engasjement må bygges gjennom tett dialog mellom ulike jubileumssteder i inn- og utland. Videre er samhandling mellom kongehus, storting, regjering, kirke og rettsvesen en forutsetning for at jubileet skal etableres som et nasjonalt anliggende. Kunnskapsløftet forutsetter i tillegg en bred satsing innenfor landets forskningsinstitusjoner, samtidig som det stiller strenge krav til nyskapende formidlingsarbeid på et bredt felt av arenaer. I tillegg må jubileet være åpent for ulike initiativ som vokser fram i kjølvannet av en større nasjonal opptrapping.

Med utgangspunkt i dette kan se for seg en jubileumsfeiring som består av følgende element:

- A) En forberedelse av jubileumsåret 2030 ved at SNK inngår årlig programskapingssamarbeid med ulike steder/regioner som ønsker å arrangere egne jubileumsår. Gjennom ulike tematiske fokus kan stedene slik bidra med sin historie inn i fortellingen om *NORGE I TUSEN ÅR*.
- B) Felleskirkelig satsning
- C) Nasjonale satsinger innenfor forskning, formidling og dialog knyttet til jubileets overskrift.
- D) Opprettelse av en jubileumsorganisasjon som arrangerer jubileumsåret 2030 med aksene Stiklestad – Nidaros som utgangspunkt og med bred deltakelse fra hele landet.
- E) Et mangfold av lokale, regionale, nasjonale og internasjonale prosjekt.

Familie- og kulturkomiteen understreker i komitemerknad Innst.14 S (2018-2019) behovet for koordinering og forberedelse av jubileet. På denne måten kan det samlede resultatet av de ulike elementene bli et jubileum som utløser lokalt/regionalt engasjement og merverdi i hele Norge. Samtidig vil det bidra til en breddetilnærming til Nasjonaljubileet i 2030 både når det gjelder hvilke tema som berøres og hvem som inkluderes. Samlet vil det gi et jubileum som favner hele nasjonen, som er like fremadskuende som det er fortidsfokuseret og som har en samfunnsmessig verdi som vil vare ved også etter jubileumsperioden.

Mulig innhold i jubileumsfeiringen.

I det følgende presenteres resultater av det kontakt- og ideutviklingsarbeid som har vært gjennomført i løpet av forstudien.

A) Forberedelse av jubileumsåret 2030, samarbeid ulike jubileumssteder

I løpet av forstudien har det vært nær dialog med flere steder som planlegger egne jubileumsår i forkant av 2030. Disse stedene vil uansett gjennomføre sine respektive jubileer. Ved å etablere et samarbeid med 2030 som horisont, er det mulig skape synergieffekter som er i alle parter interesse.

NORGE I TUSEN ÅR kan favne et mangfold av tema. I en fellestenkning frem mot 2030 kan man derfor se for seg at hvert år og hvert sted/region har et eget fokus. Skal en slik inngang ivareta jubileets mål om å kombinere fortid, nåtid og fremtid, må det velges tema som både har en historisk forankring og en sterk samtidsrelevans. Med utgangspunkt i det aktuelle stedets olavsrelaterte historie bør det derfor utledes et samtidsaktuelt tema som passer inn under en vignetten *NORGE I TUSEN ÅR*. Disse årlige satsningene vil være viktige byggesteiner i Den store samtalen om Norge fram mot 2030.

Et samarbeid mellom SNK og de ulike jubileumsstedene vil kunne resultere i programskaping både på det aktuelle stedet og på Stiklestad. Dette er en måte å forberede, skape forventning og utvikle kunnskap, samt å bygge gode relasjoner mellom olavssteder fram mot nasjonaljubileet. Det er allerede etablert et slikt samarbeid mellom SNK og Olavsdagene i Sarpsborg for 2019 (vedlegg 5). Denne avtalen kan fungere som en pilot for andre jubileumssteder.

De lokale/regionale jubileene vil utgjøre autonome enheter med egne jubileumskomiteer. Motivasjonen for å være med i et større samarbeid vil være å løfte fram sitt steds bidrag til historien om Norge, å bygge identitet og tilhørighet, samt å knytte seg opp til Stiklestads symbolske tyngde. For SNK vil samarbeidet bidra til at man ivaretar sitt nasjonale ansvar knyttet til olavsarven, stimulere til nyskapende programskaping og styrke Stiklestads synlighet på andre arenaer.

Spor etter Olav:

Olavskorset, Verdal kommune og Trøndelag fylkeskommune

Olavs martyrkors, Hordaland fylkeskommune
Klubbeslaget på Hundorp, Sør-Fron kommune

De stedene /årene i tabellen som har grå bakgrunn er i gang med å forberede sine respektive jubileer. De øvrige er kontaktet og har saken til vurdering. Unntaket er Ibsenjubileet i 2028 hvor det foreløpig ikke er tatt kontakt.

Forberedelse til Nasjonaljubileet 2030 – NORGE I TUSEN ÅR			
År	Historisk utgangspunkt	Samtidsrelevant jubileumstema	Jubileumssted/region
2019	Olav Haraldssons giftermål med prinsesse Astrid i Sarpsborg i 1019: Giftermål	ALLIANSER	Sarpsborg /Østfold fk Olavsdagene i Sarpsborg gjennomfører i 2019 et jubileumsår. Samarbeidsavtale med SNK etablert.
2020	10 år til 2030	Presentasjon av jubileumsplaner	Verdal, Trondheim/Trøndelag Involvering alle trønderske kommuner
2021	Olav Haraldssons møte med Dale-Gudbrand «Klubbeslaget på Hundorp» Religions-skifte og riksdannelse	KULTURMØTE OG ENDRING	Hundorp/ Oppland Tolga/Hedmark Forprosjekt gjennomført Styringsgruppe er opprettet
2022	Opprettelse av Eidsivating i 1022: Fra ting til Storting	FOLKESTYRE	Eidsivating- Eidsvoll/Akershus
2023	Asbjørn Selsbane og kornstriden. Tore Hund rike. De rike høvdingsetene i nord. Høvdingmakt	RESSURSER OG RIKDOM	Bjarkøy, Trondenes/Troms Forprosjekt gjennomført Styringsgruppe er opprettet
2024	Innføring av kristenretten. Magnus Lagabøtes Landslov. Olav som lovgiver	RETTSUTVIKLING	Moster/Hordaland Gulating/Sogn og Fjordane Forprosjekt gjennomført Styringsgruppe er opprettet
2025	Den sør-vestlige kysten av Norge møtte verden og nye trender før resten av landet Olavs reiser	NORGE OG VERDEN	Stavanger/Rogaland Planlegger et byjubileum i 2025 Rogaland vurderer også en markering av Hafrsfjord i 2022
2026	Olav bodde store deler av livet sitt og stiftet familie i Sarpsborg Olavs slekt	SLEKT OG SAMFUNN	Sarpsborg/Østfold
2027	Vikingene samhandlet med samene på mange måter. Tore Hunds reinskinnskofte som Olavs sverd ikke beit på. Samisk historie	TILHØRIGHET	Samiske museer/Sameting 10 år siden Tråante
2028	Ibsenjubileum Fra Snorre til Ibsen	FORTELLINGER OM NORGE	Skien/Telemark
2029	På sin flukt fra Norge reiste Olav gjennom Valldal. Dette resulterte i mange olavsminner som fortsatt holdes i hevd. Olav i folkeminnet	FOLKETRADISJON	Valldal/Møre og Romsdal

For å sikre en inkluderende og landsomfattende involvering bør det etableres et samarbeidsnettverk for de interesserte jubileumsaktørene. Nettverket bør være en møteplass med fokus på kunnskapsdeling, kontinuitet, faglig utvikling, samskaping og felles interesser frem mot 2030. Et sentralt anliggende for de ulike stedene vil også være samarbeid som styrker synlighet. Samarbeidsrelasjonene som skapes gjennom nettverket vil være svært viktig for å utforme et nasjonaljubileum i 2030 som oppleves nyttig og interessant for hele landet.

Konkret aktivitet for nettverket kan eksempelvis være å arrangere et årlig seminar, hvor arrangementstedet sammenfaller med årets jubileumssted. Det er også mulig å se for seg en felles grafisk profilering. Det er i løpet av forstudien utarbeidet en prinsippskisse for hvordan det kan bygges en profil som både ivaretar nasjonale og lokale behov. I skissene under synliggjøres de ulike jubileumsår både som selvstendige jubileer og som en forberedelse til *NASJONALJUBILEET 2030 - NORGE I TUSEN ÅR*.

Hovedprinsipp

Hovedprinsipp med tilleggs-element som viser ulike jubileums-steder og jubileumsår

Fram til en jubileumsorganisasjon er etablert, må et slikt nettverksarbeid koordineres av SNK. Dette omfatter arbeid med nettverkets faglige profil, gjennomføring av årlige seminar og eventuelle felles kommunikasjonstiltak. Finansieringen av dette, og nettverkets øvrige aktivitet, må være et felles ansvar for alle involverte aktører. Ut fra sakens nasjonale nivå, bør også staten bidra.

Hundorp 1921

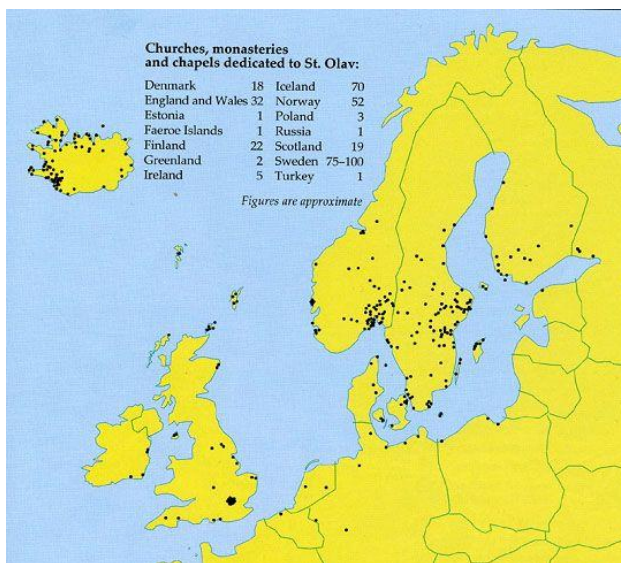

Moster 1924

B) Felleskirkelig satsning

Det er gjennomført flere møter med nasjonal kirkeledelse og ulike deler av kirkeorganisasjonen i Norge. Videre er det avholdt møte mellom kirkeledelsen i Den norske kirke og den katolske kirkens nasjonale ledelse. De to kirkene stiller seg bak den presenterte grunnlagstenkningen for NASJONALJUBILEET 2030 - NORGE I TUSEN ÅR. Videre er det enighet om at Nasjonaljubileet 2030 skal ha en felleskirkelig plattform og at alle tro- og livssynssamfunn skal inviteres inn i jubileumssamarbeidet. Som majoritetskirke vil Den norske kirke være en naturlig instans for å lede arbeidet.

Den katolske kirke har forberedt invitasjon av paven til Nasjonaljubileet 2030.

Olavsskikkelsen representerer en felleskirkelig arv med stor internasjonal rekkevidde og det finnes et stort antall olavskirker i mange land. Årene i forkant av 2030 kan brukes til å etablere gode internasjonale forbindelser mellom ulike kirkesteder. Man kan se for seg et samarbeid vestover i 2028 som en markering av 875 års-jubileum for den gamle kirkeprovinsen i Nidaros. I 2029 er det naturlig å vende samarbeidet østover som en 1000-års markering av Olav sin flukt og eksil i Russland.

Figuren viser en oversikt over kirker, klostre og kapeller i Nord-Europa dedikert til Olav den hellige.

Den felleskirkelige plattformen kan brukes som utgangspunkt for økumeniske og internasjonale kirkelige arrangementer i 2030. For eksempel:

- Norge og Nidaros som vertskap for Kirkenes verdensråds sentralkomite, Lutherske Verdensforbund, el andre, i samarbeid med Mellomkirkelig råd.
- Nordisk bispemøte.
- Samiske kirkedager i Norge i 2030
- Urfolks-konferanse i samarbeid med FN og Sametinget
- Samtaler knyttet til diakoni, Norge som flerkulturelt samfunn, grønn teologi, mm.

Det russisk ortodokse kapellet på Stiklestad (2014)
St. Olav Domkirke i Trondheim (2018)

Pilegrimsvandringer.

Pilegrimsvandringer langs ledene til Nidaros og Stiklestad vil være en naturlig og viktig del av jubileumsaktiviteten. Dette kan dreie seg om vandringer både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. En idé er et samarbeid med Nasjonalt pilegrimssenter om en nasjonal pilegrimsstafett i 2030.

C) Nasjonale satsinger innenfor forskning, formidling og dialog.

Et nasjonaljubileum er en anledning for sentrale forsknings- og formidlingsinstitusjoner til å skape program som både markerer jubileet og samtidig er utviklende for egen virksomhet. Dette representerer svært viktige samarbeidsaktører for å kunne lykkes med et nasjonalt kunnskapsløft.

Nasjonalt flerfaglig, flerårig forskningsprogram

På samme måte som det ble etablert et 4-årig forskningsprogram i tilknytning til Grunnlovsjubileet 2014, er det naturlig at det også opprettes et nasjonalt flerfaglig, flerårig forskningsprogram knyttet til Nasjonaljubileet 2030.

Å stimulere til opprettelse av et slikt forskningsprogram har vært en del av SNK's strategiske siktepunkt i lang tid. Følgende grunnlagsarbeid er gjennomført:

Som en del av forstudien *Visjons og plattformbygging 2030* (2012) ble 16 forskere fra ulike fagfelt invitert til å beskrive mulige forskningsprosjekt knyttet til 2030. Arbeidet dokumenterte et tydelig behov og en stor interesse. I 2016 ble det inngått en samarbeidsavtale mellom SNK og NTNU. Her er forberedelse til nasjonaljubileet 2030 et sentralt, overordnet perspektiv. Videre er ambisjonen om et nasjonalt kunnskapsløft i tilknytning til jubileet løftet frem som et eksempel på humaniorafeltets samfunnsrelevans i Stortingsmelding 25 (2016-2017) *Humaniora i Norge* (vedlegg 4).

En jubileumsorganisasjon kan hverken igangsette eller drive et slikt forskningsprogram. Dette ansvaret tilfaller Forskningsrådet og Stortinget må bevilge de nødvendige midlene. SNK kan og bør imidlertid arbeide som pådriver.

Olavsdatabase

I samarbeid med regionalt pilegrimssenter har SNK igangsatt et prosjekt for å utvikle en olavsdatabase som skal samle informasjon om olavsminner langs ledene. Målet er at databasen fram mot 2030 skal kunne vise en samlet oversikt over alle materielle og immatrielle olavsminner både nasjonalt og internasjonalt.

Sentrale formidlingsinstitusjoner med 2030 på programmet

Her nevnes noen eksempler på mulige prosjekt:

Kulturell skolesekk/Kulturtanken – Vandreutstilling NORGE I TUSEN ÅR

En digital interaktiv utstilling som gir barn og unge i hele Norge en stemme i Den store samtalen om Norge.

Vikingtidsmuseet – Olav som viking

Nasjonaljubileet 2030 kan være en anledning for vikingtidsmuseet å løfte fram utvikling fra høvdingesamfunn til kongedømme.

Nasjonalgalleriet - Olav som helgen

Det finnes et stort antall olavskunst bevart i dagens kirker og museer. Dette vil kunne danne utgangspunkt for en interessant utstilling om Olav i kunsten fra 1100-tallet fram til vår tid.

Det norske Opera og ballett – Olav i musikken

Ludvig Irgens- Jensens «Heimferd» med tekst av Olav Gullvåg (også kalt Olavsoratoriet) ble skrevet til 900-årsjubileet i 1930. Den norske Opera satte opp «Heimferd» i april 2018. Kunne Den Norske Opera besøke Novgorod med forestillingen i 2030?

Kulturminnedagene 2030 – Olav i folketradisjon

Kulturvernforbundet organiserer det frivillige kulturvernet og arrangerer de årlige kulturminnedagene med rundt 300 arrangement rundt omkring i Norge.

Vestfrontmøte under Olavsfestdagene i Trondheim 2017

D) Nasjonal jubileumsorganisasjon og jubileumsåret 2030

I tillegg til det nasjonale nettverket må det på et eller annet tidspunkt opprettes en jubileumsorganisasjon *NASJONALJUBILEET 2030 – NORGE I TUSEN ÅR* med ansvar for jubileumsåret 2030. Denne organisasjonen må arbeide med Stiklestad – Nidaros som hovedakse men med fokus på bred deltakelse fra hele landet.

Eierskapet til en slik organisasjon må utredes og avklares i videre arbeid. Dette vil være et sentralt anliggende for den nylig opprettede «Styringsgruppen for strategisk utvikling av Nasjonaljubileet 2030».

Det har i løpet av forstudien vært arbeidet med programideer til jubileumsåret 2030. Skissen i vedlegg 6 synliggjør noen av disse ideene. Formålet med skissen er å vise hvordan det er mulig å tenke programskaping som involverer hele nasjonen.

E) Et mangfold av lokale, regionale, nasjonale og internasjonale prosjekt.

I tillegg til det program som en nasjonal jubileumsorganisasjon har ansvar for, er det nærliggende å tro at det vil oppstå et mangfold av lokale, regionale, nasjonale og internasjonale prosjekt i tilknytning til jubileet.

Olav til hest
Spelet om Heilag Olav
Stiklestad

Avsluttende kommentar/måloppnåelse

Forstudien har gjennomført grundige prosesser som har resultert i en anbefalt plattform for jubileet. Dette innebærer begrunnelse for hvorfor vi skal feire 2030, ambisjoner og mål for jubileet, sentrale motiv og tema for jubileet samt forslag til hvordan jubileet kan realiseres. Plattformen vektlegger at jubileet må bli et samlet nasjonalt løft, at prosessen må være inkluderende og at utviklingen av kunnskap fram mot 2030 er nødvendig. Med dette som utgangspunkt er det gjennomført et omfattende kontaktarbeid hos interessenter lokalt, regionalt og nasjonalt. Tilbakemeldinger fra sentrale aktører er innarbeidet i grunnlaget og vi ser et stort engasjement i ulike regioner for å være med i et samarbeid mot nasjonaljubileet i 2030.

Det ble sendt inn en ekstraordinær søknad til departementet om finansiering til en basisorganisasjon for å koordinere et 10-årig jubileumsløp fra 2020 til 2030. Denne søknaden ble avslått og forslag til hvordan jubileet kan realiseres er justert i forhold til dette avslaget.

Familie og kulturkomite har i etterkant av statsbudsjettets manglende bevilgning til 2030-saken kommet med følgende flertallsmerknad i årets Innstilling 14 S (2018- 2019):

«Komiteen poengterer betydningen av at dette blir et samlet nasjonalt løft, at prosessen er inkluderende og at utviklingen av ny kunnskap mot 2030 er nødvendig.

Komiteen viser til anmodningsvedtak nr 157, 9. desember 2015 «Stortinget ber regjeringen ta initiativ til drøftinger med Stiklestad Nasjonale Kultursenter om arbeidet med nasjonaljubileet i 2030» samt søknad av 15. mars 2018 om etablering av en basisorganisasjon for «Nasjonaljubileet 2030 – Norge i tusen år» fra Stiklestad Nasjonale Kultursenter. Komiteen forutsetter at regjeringen følger opp anmodningsvedtaket og kommer tilbake til Stortinget med aktuelle forslag.»

(Merknaden i sin helhet i vedlegg 1)

Det vil arbeides videre med å utvikle forslaget til hvordan jubileet kan realiseres. Til å bistå i dette arbeidet har SNK's styre opprettet en *Strategisk styringsgruppe for utvikling av Nasjonaljubileet 2030* med deltakelse fra Nidaros Biskop, Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider, Olavsfestdagene i Trondheim, Verdal kommune, Trondheim kommune og Trøndelag fylkeskommune. Styret i SNK har også bedt om at det forsøkes opprettet et nettverk for samarbeid nasjonalt fram mot 2030. For SNK vil et slikt samarbeid bidra til at man ivaretar sitt nasjonale ansvar knyttet til olavsarven.

Det å skape et jubileum med sterk samfunnsverdi har vært og vil fortsatt være en viktig ledestjerne i utviklingsarbeidet.

Vedlegg 1

Komitemerknad fra Familie og kulturkomiteen

Innstilling 14 S (2018 – 2019) s. 70

3.3.9 Kap. 328 Museum og visuell kunst

Forslag 2019: kr 1 856 915 000. Saldert budsjett

2018: kr 1 622 170 000.

POST 70 DET NASJONALE MUSEUMSNETTVERKET

Komiteen viser til budsjettmerknader fra en enstemmig komité i Innst. 14 S (2015–2016) om det nasjonale jubileumsåret 2030. Komiteen vil understreke betydningen av å forberede dette jubileet på en god måte, med Stiklestad Nasjonale Kultursenter (SNK) som en sentral aktør. Det er viktig at det blir en bred, inkluderende og landsomfattende involvering, slik at jubileet blir et samlet nasjonalt løft. Komiteen vil understreke at SNK må få muligheter til gjennomføre et godt koordinerende arbeid i forberedelsene av jubileet og til å videreutvikle sin sentrale rolle i forvaltningen og formidlingen av denne grunnpilaren i Norges historie.

Komiteen er kjent med Stiklestad Nasjonale Kultursenters målrettede arbeid mot nasjonaljubileet i 2030, og registrerer engasjementet rundt nasjonaljubileet som vokser frem i flere regioner rundt om i landet. I dette prosjektet er de fleste fylkene deltakende, og markeringene kan være en god anledning til å fokusere på det historisk avgjørende for dannelsen av Norge, det verdigrunnlag og den rettsstat Norge er bygget på.

Komiteen poengterer betydningen av at dette blir et samlet nasjonalt løft, at prosessen er inkluderende, og at utvikling av ny kunnskap mot 2030 er nødvendig. Komiteen viser til anmodningsvedtak nr. 157, 9. desember 2015 «Stortinget ber regjeringen ta initiativ til drøftinger med Stiklestad Nasjonale Kultursenter om arbeidet med nasjonaljubileet i 2030», samt søknad av 15.mars 2018 om støtte til etablering av en basisorganisasjon for «Nasjonaljubileet 2030 – Norge i tusen år» fra Stiklestad Nasjonale Kultursenter.

Komiteen forutsetter at regjeringen følger opp anmodningsvedtaket videre og kommer tilbake til Stortinget med aktuelle forslag.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti forutsetter at regjeringen herunder kommer tilbake til Stortinget med forslag til etablering av en basisorganisasjon for Nasjonaljubileet 2030.

Vedlegg 2
Komitemerknað fra Familie og kulturkomiteen
Innstilling 14 S (2015 – 2016)

NASJONALJUBILEET 2030

Komiteen viser til at det i 2030 er tid for nok et stort, nasjonalt jubileumsår, og at hendelsene i 1030 gjør Stiklestad nasjonale senter til en sentral aktør i dette jubileet. Komiteen mener det er viktig å involvere flest mulig relevante organisasjoner og kulturminner, ikke minst de historiske tingstedene rundt i hele landet i forarbeidet og aktiviteter både i forkant og under selve jubileet. Komiteen er kjent med at noe nettverksbygging omkring dette allerede er i gang, og anerkjenner betydningen av dette arbeidet.

Komiteen er godt kjent med Stiklestad Nasjonale Kultursenters (SNK) målrettede arbeid mot nasjonaljubileet i 2030. Komiteen poengterer betydningen av at dette blir et samlet nasjonalt løft, at prosessen mot 2030 er inkluderende og at utvikling av ny kunnskap mot 2030 er nødvendig. Komiteen vil også peke på Stiklestads betydning for stat, monarki og kirke og på den nasjonale oppgaven SNK har med å forvalte og formidle denne delen av vår historie. Komiteen understreker at SNK må få muligheter til å starte et koordinerende arbeid mot 2030 og til å videreutvikle framtidsrettet formidling basert på sin kjernehistorie.

Komiteen fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen ta initiativ til drøftinger med Stiklestad Nasjonale Kultursenter om arbeidet med nasjonaljubileet i 2030.»

Vedlegg 3 : Statsbudsjettet 2017 Prop. 1 S, side 47

Stiklestad Nasjonale Kultursenter – Nasjonaljubileet 2030 – anmodningsvedtak nr. 157, 9. desember 2015

«Stortinget ber regjeringen ta initiativ til drøftinger med Stiklestad Nasjonale Kultursenter om arbeidet med nasjonaljubileet i 2030.»

Dokumentet som ligger til grunn for anmodningsvedtaket, er Stortingets behandling av Innst. 14 S (2015–2016).

Stiklestad Nasjonale Kultursenter forvalter og formidler kunnskap knyttet til Olav den hellige. I 2030 er det tusen år siden Olav Haraldssons fall på Stiklestad. Stiklestad Nasjonale Kultursenter har et særskilt ansvar for det forestående 2030-jubileet. Kulturdepartementet legger til grunn at institusjonen samarbeider med flere aktører i Trøndelag om dette jubileet.

Stortingets anmodningsvedtak er fulgt opp ved at det i løpet av 2016 ble gjennomført møter mellom Stiklestad Nasjonale Kultursenter og Kulturdepartementet for å gjøre Kulturdepartementet bedre kjent med institusjonens arbeid med jubileet. Departementet vil også ta initiativ til et fellesmøte med relevante aktører i Trøndelag for å sikre at det forberedende arbeidet samordnes. Regjeringen vil følge opp anmodningsvedtaket og behandle spørsmålet om eventuelle offentlige bidrag til jubileet gjennom de ordinære budsjettprosessene.

Boks 4.2 Stiklestad nasjonale kultursenter

Stiklestad nasjonale kultursenter ble opprettet som nasjonal knutepunktinstitusjon i 1996 og har spesielt ansvar for formidling av kunnskap om Olav den hellige, om slaget på Stiklestad i 1030 og om den delen av norsk historie og samfunnsutvikling som kan knyttes til Stiklestad og Hellig-Olav.

I 2030 er det tusen år siden slaget på Stiklestad. Slaget har hatt en spesiell stilling i den nasjonale historieskrivningen i Norge. Det er knyttet til forestillingen om Norge som rike, og Olav Haraldsson, Olav den hellige, har i snart et millennium vært et fremtredende symbol for Norge, for landets sentralinstitusjoner og for norsk kultur.

Stiklestad nasjonale kultursenter har nå begynt arbeidet med tusenårsjubileet ut fra tittelen: «1030–2030. Norge i tusen år». Det forestående jubileet gir anledning til å sette søkelys på nasjon, samfunn, religion og identitet i en fortidig, samtidig og fremtidig kontekst. Med dette som utgangspunkt har senteret skissert to hovedambisjoner for 2030. Den første er å skape en nasjonal jubileumsmarkering som er inkluderende og samtidsrelevant. Den andre er å bruke jubileet som en anledning til å jobbe for et nasjonalt kunnskapsløft knyttet til spørsmålet om hva Norge har vært, er og bør være. Samlet skal dette resultere i et jubileum preget av refleksjon og dialog om det norske samfunnet.

Vedlegg 5 : Samarbeidsavtale SNK og Olavsdagene i Sarpsborg

Samarbeidsavtale mellom Olavsdagene v/ Sarpsborg kommune og Stiklestad Nasjonale Kultursenter 2019

Bakgrunn

Olavsdagene (OD) skal gjennomføre en større, helårlig markering i 2019 knyttet til tusenårsjubileet for ekteskapsinngåelsen mellom Olav Haraldsson og Astrid Olofsdatter. Historien OD tar utgangspunkt i, er også en del av Stiklestads kjernehistorie og vil derfor være en naturlig del av SNK's programskapning i 2019. De to stedene har god erfaring med samarbeid, spesielt i tilknytning til Sarpsborgs tusenårsjubileum.

Med utgangspunkt i Olav Haraldssons ekteskapsinngåelse har OD valgt ALLIANSE som tema for året - ut fra tre perspektiver: historisk, samtidig og fremtidig. Dette er samme tematiske tankesett som ligger til grunn for «Nasjonaljubileet 2030 - Norge i tusen år» utarbeidet av SNK.

En gjennomføring av Sarpsborgs planer vil kunne fungere som en pilot som viser hvilket potensial som ligger i denne typen tenkning, og vil ha stor verdi som synliggjøring av hvordan ulike regioner og steder med relevans for olavshistorien kan forberede og forme nasjonaljubileet i 2030 gjennom aktiv programskapning.

Hensikt

OD og SNK inngår herved en samarbeidsavtale om relevant programskapning for året 2019. Samarbeidet vil også omfatte aktiv deltakelse på hverandres arenaer.

Profilering

Partene kan benytte hverandres logo og profil etter nærmere avtale.

Økonomi

Kostnadsfordeling mellom partene avtales for hvert enkelt prosjekt og arrangement.

Varighet

Avtalen gjelder fra signering og ut 2019.

Guro Elise Berg
Prosjektleder
Olavsdagene v/ Sarpsborg kommune
Sarpsborg, 26/9-18

Anne Marit Mavassvik
Direktor
Stiklestad Nasjonale Kultursenter
Stiklestad, 26/9-18

Vedlegg 6 : Programidéer jubileumsåret 2030

